

ORSZÁGJÁRÁS I.

Népesedési helyzetkép az 1990. évi népszámlálás alapján

RÖVID BEVEZETÉS

A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOKBAN ÉLŐ MAGYAROK számának vizsgálata közben gyakran szembekerültem a helységek népességének megfigyeltével, amely, különösen az utolsó évtizedben, mindenütt felgyorsult. Ez tette indokolttá a magyarországi helyzet feltárását, amelyet megkönnyített, hogy az 1990. évi népszámlálás adatainak közreadásakor a KSH közölte a helységek főbb demográfiai mutatóit: az élveszületések és halálozások száma alapján a természetes népmozgalom eredményét, valamint a vándorlási különbözet nagyságát. Az 1970. évi adatból kiindulva 1970-1979 illetve 1980-1989 között továbbvezeti és közli a helységek 1980., illetve 1990. évi lakónépességének számát is. Ezeknek az adatoknak birtokában lehetőség nyílt az ország 19 megyéjében a helységek népessései mérlegének elkészítésére, melyhez Budapesten a kerületek szerinti megoszlás feldolgozása is járult.

Mind a húsz törvényhatóságban lényegében azonos vizsgálatokat végeztem el: a természetes szaporodás, illetve a vándormozgalom következtében hány helységben, milyen mértékben növekedett vagy csökkent a népességszám, külön-külön városok és községek szerint, ez utóbbiaknál nagy figyelmet szentelve a kihalás előtt álló, száz főnél alacsonyabb lakónépességgel rendelkező aprófalvakra. A számszerű adatok megállapítása után igyekeztem kiemelni mindazokat az érdekességeket, az átlagostól eltérő eseteket, amelyek szemet szúrtak. Nem sorolhattam fel valamennyi község minden adatát, de tanulmányomban így is rengeteg szám és sok alig ismert helységnev olvasható. Nélkülük azonban mondanivalóm csak általánosságokra szorítkozhatott volna, márpedig célom a konkrét helyzet megvilágítása volt.

Vizsgálódásaim során mindazonáltal csak a jelenségek regisztrálására és nem a változások okainak felderítésére vállalkoztam. A népesség anyanyelv, nemzetiség, vallás szerinti megoszlásának, a társadalom rétegződésének, foglalkozási és anyagi viszonyainak, morális helyzetének a népesedésre gyakorolt hatását, ezek összefüggéseit az ország valamennyi helységében lehetetlen nyomon követni. Célom az érdeklődés fölkeltése volt, s mindenkit arra kérek, aki nek e sorok kezébe kerülnek, keresse, kutassa a lakóhelyén tapasztalt demográfiai jelenségek magyarázatát, előidézőit, a végbemenő népe-

sedési folyamatok okát, múltba visszanyúló gyökereit. A népszámlálási kötetek minden községről még számos, most fel nem használt adatot tartalmaznak, aki további részletekre kíváncsi, odafordulhat.

Amint az eredményekből kitűnik, Magyarország népesedési helyzete rendkívül rossz: valamennyi megye és Budapest népességének száma csökkent. Az elmúlt évtizedek túlméretezett városfejlesztése és mezőgazdaság-politikája tönkretette a falvakat, munkaképes lakosságuk nagy részét elűzte eredeti lakhelyükről. A statisztikai adatok hatalmas méretű vándorlásról tanúskodnak, de arra a kérdésre nem adnak választ, hová költözött az ország közel 200.000 (az időközben bevándorlókkal együtt 250.000) lakosa. Minthogy a vándorlási statisztikát 1968 óta titkosnak minősítették és az 1990. évi népszámlálás sem közöl részletes adatokat, a kérdést egyelőre sűrű homály fedi. Miként azt sem lehet megállapítani, hogy a népszámlálás végrehajtásába nem csúsztak-e be hibák? Az egyöntetű fogyatkozás láttán e kérdés is óhatatlanul felmerül. Mindezeket az óvatosságra intő jelenségeket a feldolgozás során nem vehettem figyelembe, egy-egy helység konkrét számadatait a népszámlálásból kellett mérítenem.

A megyék feldolgozásánál betűrendben haladtam, legvégül Budapest adatai következnek.

BARANYA

AZ ELSŐ MEGVIZSGÁLT TERÜLET Baranya megye, amelyben a népszámlálás időpontjában 5 város és 292 község, összesen 297 helység állt fenn. A városok közül természetes szaporulata csupán Komlónak volt (+1194), Pécs, Mohács, Siklós és Szigetvár népessége fogyott. (Számszerűen Pécs vesztesége volt a legnagyobb: —1023.) A falvak közül 64-ben volt nagyobb a születések száma a halálozásoknál, 5 stagnált és 223-ban természetes fogyás jelentkezett. Az összes helység 76,4%-a fogyott és 21,9%-a növekedett tehát.

A vándormozgalom Pécs városába sodorta a legtöbb lakost: lélekszáma ezúton 1928 fővel növekedett. Kisebb mértékben nőtt Siklós és Szigetvár népessége is, de Mohács és Komló már fogyott, az utóbbi elég jelentős mértékben, 1541 fővel. A községek közül csak 44 vonzott új lakosokat, 247 népessége csökkent, 1 stagnált. A helyzet e tekintetben tehát még rosszabb, mint a természetes szaporodásnál volt, a városokat is beleértve csak 15,8% a növekvő, 83,8% a fogyó népességű helységek száma.

Ezek után a tényleges növekedés alakulásától sem várhatunk sok jót. Valóban a városok közül csak Pécs és Szigetvár növelte minimális mértékben (905 illetve 90 fővel) lélekszámát, míg a községek közül 25 növekvő és 2 stagnáló (Orfű, Pogány) falu mellett 265 népessége fogyott. (Az arányok: 9,1% illetve 90,2%). Baranya megye már kialakulásakor jellegzetes aprófalus település-szerkezettel rendelkezett, és ez a törökkori pusztítások ellenére a mai napig fennmaradt. GYÖRFFY GYÖRGY az Árpád-korban (a tatárjárás utáni évszá-

zadban) 510 lakott helyet számlált, de jelentős részük csak néhány házból állott.

KÖZÜLÜK AZ EGÉSZEN KICSINY FALUCSÍRÁK részben elhaltak, részben beolvadtak valamelyik szomszédos településbe. Így az első népszámlálás 1784-ben, Pécs szabad királyi város mellett már csak 356 helységet talált, 1930-ban pedig számuk a városokkal együtt 312-re olvadt, míg manapság 292 községet és 5 várost foglal magában. Több kis község időközben egyesült, de Gyűrűfű már teljesen elnéptelenedett, elsőként vetítve előre hazánkban a szomorú jövőt, ha a jelenlegi pusztulást nem tudjuk megállítani.

Az 1990. évi népszámlálás szerint 4 község érte el azt a küszöböt, amikor már nincs messze teljes eltűnésük: Tengeri 81, Maróc 85, Szárász 94 és Pécsbagota 96 lakossal, de erősen fenyegetett az a további 25 helység is, amelyekben 150-nél kevesebb lelket számláltak. Népeség számuk általában rohamosan csökken, egyik-másikban már alig születik gyerek, s a kormegoszlás nagyarányú elöregedést mutat.

A legdrámaibb helyzet talán Csebény községben alakult ki, ahol az utóbbi 4 évben egyetlen gyerek sem született, de nem sokkal marad el mögötte Marócsa sem, ahol a három alsó korév hiányzik. Nem született gyerek az 1989. évben további 12 helységben sem. Ha azonban a 0-17 évesek számát vizsgáljuk (tehát 18 korévet) kiderül, hogy legaggasztóbb a helyzet Tengeri faluban, ahol hat évben nem született egyetlen gyerek sem, és a 18 korévben összesen 19-en található. Ugyancsak 6 korév hiányzik Almáskeresztúron és Pécsdevecseren is, miközben a 19 éven aluliak száma összesen 22 illetve 21 volt. Öt esztendőben nem született egyetlen gyermek sem a 18 alsó korévből 7 községben (Kisbudmér, Kisdér, Maróc, Marócsa, Okorvölgy, Szárász és Szellő). Összességében a legkevesebb gyermek Kisdéren született, ahol a 18 korévbe 18-an kerültek, átlagosan évente tehát 1 gyerek látta meg a napvilágot.

Míg a helységek többsége lassan sorvad és már 1930-ban is alacsony lélekszámú volt, némelyikben a fogyás ijesztően gyors. Ilyen Almáskeresztúr, ahol 558-ról 120-ra és Varga, ahol 445-ről 117-re zuhant a népesség száma. A németek kitelepítése bizonyára szerepet játszott több helység hanyatlásában (Csebény, Kisbudmér), másutt a meredek esés 1960 óta következett be (például Szárász 229-ről 94-re, Magyarlukafa 280-ról 111-re fogyott).

A kormegoszlás adatai szerint a legnagyobb baj azokban a helységekben van, ahol a fiatalok aránya a legalacsonyabb és az idősebbeké a legmagasabb. A legnagyobb veszély Kisdér falura leselkedik, ahol 17,1%-kal a 20 éven aluliak aránya a legkisebb, 48,8%-kal az 50 évnél idősebbek száma a legnagyobb. De a kihalás veszélye fenyegeti Pécsdevecsert és Almáskeresztúrt is, amelyek szintén nagyon elöregedett falvak, kevés gyerekkel. Kedvezőbb a népesség korösszetétele a 112 lakosú Kovácsszénája községben, ahol a fiatakorúak vannak viszonylag a legtöbben (39,3%) és alacsony az idősek aránya (28,6%).

A természetes szaporodás kedvezőtlen mérlege nemcsak a kisebb, hanem a népesebb településeken is jelentkezik. A falvak közül a legnagyobb számszerű fogyás Sombereken figyelhető meg, ahol 1980 és 1989 között 327 fővel lett kevesebb a helység népessége, majd Görcsöny és Szederkény következik 293 illetve 278 fővel. Arányában a vizsgált helységek közül Mozsgó lakosságának száma apadt a legnagyobb mértékben, 10 év alatt 225 fővel, ami az 1118 főnyi népességnek 20,1%-a, míg Görcsöny 19,5%-kal, Somberek és Szederkény 16,9%-kal fogyott.

Érdekes viszont, hogy Görcsöny a természetes szaporulat kedvezőtlen alakulását nagyarányú bevándorlással ellensúlyozni tudta: a helységbe ugyanezen idő alatt 464 új lakos költözött, és hasonló volt a helyzet az előző évtizedben is, amikor a 224 főnyi természetes fogyást 357 fős vándorlási nyereséggel pótolta. Ily módon népessége az 1970. évi 1367 lélekről 1990-ig 1671-re emelkedett. Jelentős volt a beköltözők száma Szederkény községben is, ahová 362-en érkeztek és így tényleges lélekszáma 84 fővel még nőni is tudott. Ugyancsak pozitív a mérlege a világhírű fürdőhelynek, Harkánynak, a természetes fogyással (167) szemben 380 a beköltözők száma és így népességszáma 3136-ról 3349-re növekedett. A megyében a legkedvezőbb eredményt Szentlőrinc érte el, ahová a vizsgált tíz év alatt 1260 új lakos érkezett és a népmozgalom eredménye is pozitív volt: a születések száma 271 fővel több volt mint a halálozásoké. Népessége ezáltal összesen 1531 lélekkel gyarapodott.

A vándorlási veszteség Baranya megye községeiben egyébként 1970 és 1979 között nagyobb volt: a falvakat 19.739 lakos hagyta el, míg 1980-1989 között 15.000. Az előző évtizedben azonban többségük a városokba költözött és a megye vesztesége 5.169 fő maradt, az utolsó évtizedben viszont a városok vándorlási többlete csak 330 volt s ezért a megye népességszáma összesen 15.436 lélekkel csökkent. (Ebből 6.135 volt a természetes népmozgalom vesztesége.)

SOK KÖZSÉG NÉPESSÉGÉT a nagy arányú elköltözések apasztják. Ilyen például Dencsháza, amelyből 147 (az előző évtizedben 190) lakos költözött el s így a népesség száma, kedvező természetes szaporulata ellenére, 990-ről 660-ra csökkent. Általában nem ritka, hogy ezer főnél kisebb községekből 10 év alatt száznál, az ezer főnél népesebbekből kétszáznál több lakos hagyta el szülőhelyét. Így Csertő 136, Cserdi 147, Kölked 192, Kővágószőlős 269 főt veszített tíz év alatt az elvándorlások következtében. Cserdinek 1970-ben még 543 lakosa volt, mára 290-re fogyatkozott, Gilvánfáé 595-ről 298-ra, holott közben 134 fő természetes szaporulata volt. Gödre lakossága 1970-1979 között 363, 1980-1989 között 180 lélekkel csökkent. Különösen nagy volt az apadás, ha a negatív szaporodási mérleg mellett jelentős elvándorlás is volt. Így csökkent Hetvehely népessége 1980-1989 között 1.164-ről 870-re, Okorágé 286-ról 164-re és a helységek gyors pusztulását igazoló hasonló példák bőven szaporíthatók.

Összefoglalásul: Baranya megye népesedési mérlege egészében véve és helységenként szemlélve is hanyatló képet mutat. Külö-

nösen veszélyes a helyzet a szakadék szélére sodródott aprófalvakban, amelyekre előbb-utóbb a megszűnés vagy kihalás vár.

BÁCS-KISKUN

A Duna-Tisza közének a török hódoltság alatt kialakult települési viszonyai Bács-Kiskun megyében egészen mások, mint a Dunántúlon voltak. A sok apró faluval ellentétben, itt meglehetősen népes települések jöttek létre, amelyet bizonyít, hogy 544.748 főnyi népessége 11 városban és 105 faluban sűrűsödik. Mindössze két nemrég létesített, kicsinek mondható falva van: Újsolt 204 és Bácsszentgyörgy 259 lakossal, ezzel szemben a 11 városon kívül még 9 községnek van 5000-nél több lakosa. (Lajosmizse 11.000(!), Kecel 9080, Soltvadkert 7.612, Solt 6.893, Szabadszállás 6.858, Izsák 6.603, Mélykút 6.137, Kerekegyháza 5.861, Tiszaalpár 5.146 lélek.)

HA AZONBAN A HELYSÉGEK NAGYOBBAK IS, a bajok nem kisebbek: Bács-Kiskun megye 116 települése közül 1980 és 1989 között, a tényleges népességszámot tekintve, mindössze 3 város és 5 község tudott több-kevesebb növekedést fölmutatni s csak 1 város (Kecskemét) és 2 falu vándormozgalma volt egyaránt pozitív. Ez azonban természetesen korántsem pótolhatta a veszteségeket: a megye lakosságának száma, összességében, 568.903-ról 24.155 lélekkel 544.748-ra fogyatkozott. Különösen romlott a természetes szaporodás mérlege: míg 1970-1979 között még 14.642 fő növekedés volt tapasztalható, 1980 és 1989 között 11.423 fő fogyás mutatkozott. (Az elvándorlók száma nem változott lényegesen: 14.895 helyett 12.732 ember hagyta el a megye területét.) Minthogy a 11 város 1990-ben már a lakosság többségét tette ki, először ezek adatait vesszük alaposabban szemügyre (1. táblázat).

Érdekes módon a népesség szaporodásának eddig ismert iránya megfordult: Míg korábban a városok népessége lassabban növekedett vagy éppen csökkent, és a falvak adták az utánpótlást, most a városok demográfiai adatai jobbak a falukénál. Ez bizonyára összefügg a népesség korösszetételének változásával: elsősorban a fiatalok húzódtak a városokba és az idősebbek maradtak otthon. Tény azonban, hogy Kecskemétnek nemcsak vándormozgalma pozitív, de 2.688 gyerekkel több a születések száma is, mint a meghaltaké. Bár a többiek közül csak Kalocsa és Kiskunhalas mutat fel szaporodást, a városok összesített adatai még így is 634 fő természetes szaporulatot adnak a községek 12.057 fős fogyásával szemben.

Már ebben a megyében is jelentkeznek a városi rang könnyelmű osztogatásának hibái: olyan településeket is várossá avattak, amelyek nemhogy odavonzották volna a környék lakóit, de még saját népességüket sem tudták megtartani. Hiába adtak a helységnek más közigazgatási elnevezést, ha munkahelyek létesítésével, ipartelepítéssel, a kereskedelmi hálózat bővítésével, közoktatási vagy közegészségügyi intézmények építésével nem teremtették meg a tényleges várossá válás feltételeit. Ez a magyarázata annak, hogy Bácsal-

1. táblázat: Bács-Kiskun megye városainak népessége (1970-1990)

Városok neve	1970 lakónép	1970-1979		1980 lakónép	1980-1989		1990 lakónép
		Term. szap.	vándormozg.		term. szap.	vándormozg.	
Kecskemét	84.457	+6818	+5553	96.828	+2688	+3000	102.516
Baja	35.575	+670	+2278	38.523	-501	+664	38.686
Bácsalmás	8883	+72	-393	8562	-412	-294	7856
Jánoshalma	12.620	-263	-603	11.754	-685	-825	10.244
Kalocsa	16.102	+954	+1604	18.660	+654	-964	18.350
Kiskőrös	14.125	+584	+907	15.616	-22	-683	14.911
Kiskunfélegyháza	33.977	+1486	-49	35.414	-264	-930	34.220
Kiskunhalas	26.429	+1356	+2819	30.604	+58	-790	29.872
Kiskunmajsa	14.132	+353	-1066	13.419	-449	-940	12.030
Kunszentmiklós	7942	+353	+122	8417	-17	+225	8625
Tiszakécske	12.139	+53	-42	12.150	-416	-85	11.649
Városok összesen	266.381	+12.436	+11.130	289.947	+634	-1622	288.959
Községek	302.775	+2206	-26.025	278.956	-12.057	-11.100	255.789
Megye összesen	569.156	+14.642	-15.895	567.903	-11.423	-12.722	544.748

más, Kiskőrös, de még inkább Jánoshalma és Kiskunmajsa népessége nagy mértékben elvándorolni kényszerült. Jánoshalmáról 1.510, Kiskunmajsáról 2.006 lakos költözött el az elmúlt 20 év alatt. Sajnos ez az irányzat néhány régi városnál is jelentkezik (Kalocsa, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas), igazolva, hogy ezek a nagy alföldi parasztvárosok még mindig nem rendelkeznek elegendő munkalehetőséggel.

FOKOZOTTAN ÉRVÉNYESEK E MEGÁLLAPÍTÁSOK a megye községeire, amelyek népessége olykor nagy mértékben megfogyatkozott. Az öt pozitív mérleggel rendelkező községgel (Ballószög, Érsekcsanád, Felsőlajos, Pirtó, Városföld) szemben 28 olyan helység van, amelyek népessége az elmúlt tíz évben 10%-nál nagyobb mértékben fogyott. Az élen Bácsszöllős áll, ahonnan az előző évtizedben 539 fő, a népesség 35,8%-a, legutóbb pedig 346 fő, a megfogyott népesség 43,3%-a költözött el, s így számuk 1.426-ról 20 év alatt 519-re apadt.

De csökken a népességük a Duna mentén felsorakozó ősi magyar falvaknak is, így például Dunapatajt 1970 és 1979 között 480-an hagyták el, a legutóbbi évtizedben a népmozgalom mérlege —293, a vándormozgalomé —148 volt, összességében 1970 óta 971 lélekkel fogyott. Rengeteg ember hagyta el Fülöpszállást is, 1979-ig 614, 1980-1989 között 241, miközben 20 év alatt 357 lélekkel több távozott az élők világából, mint amennyi újszülött érkezett. Számszerűen a legnagyobb csökkenés mindazonáltal Mélykúton jelentkezett: 1980 után 10 év alatt 537 fő volt a természetes (természetellenes) fogyás, összességében pedig 1970 óta 7.519-ről 6.135-re apadt a lakosság száma. Ezeket a népes településeket természetesen nem fenyegeti a megsemmisülés, mint az apró Baranya megyei falucskákat, de mind a születések állandóan csökkenő száma miatti sorvadás, mind a nagyarányú elvándorlás rendkívül kedvezőtlen jelenség.

Hasonló a helyzet a még nagyobb lélekszámú, még kevesebb települést éltető

BÉKÉS

megyében. Itt 1990-ben 411.887 ember 12 városban és csupán 62 községben tömörült. A túlzott városszámnövelés következtében 50%-kal többen laknak bennük, mint a falvakban, de az adatok itt még inkább jelzik, hogy egyik-másik korántsem volt eléggé érett a rang elnyeréséhez. Adataikat a 2. táblázat tartalmazza.

Az elsietett és kellően elő nem készített várossá avatás elsősorban Battonya, Mezőhegyes, Gyomaendrőd és Sarkad esetében nyilvánvaló, amelyekből a népesség jelentős hányada költözött el az utolsó 20 évben. (Battonyáról 1.016, Mezőhegyesről 1.713, Sarkadról 1.515, Gyomaendrődről 1.142 lakos.) De Gyula és Békés kivételével vándorlási veszteség jelentkezett a többi városban, még Békéscsabán is, ami jelzi a megye eltartóképességének komoly korlátait.

A másik föltűnő jelenség a népesedési folyamatok hirtelen megfordulása. Míg 1970 és 1979 között a városok többségében természetes szaporulat mutatkozott, az utolsó évtizedben a helyzet

2. táblázat: Békés megye városainak népessége (1970-1990)

Városok neve	1970		1971-1980		1980		1981-1990		1990	
	lakónép	term szap.	vándormozg.	term szap.	vándormozg.	lakónép	term szap.	vándormozg.	lakónép	lakónép
Békéscsaba	59.547	+3077	+5988	-99	-904	68.612	-99	-904	67.609	
Battonya	9377	-477	-937	-498	-79	7962	-498	-79	7.385	
Békés	21.174	+469	+622	-362	+195	22.265	-362	+195	22.098	
Gyomaendrőd	18.228	+171	-588	-762	-554	17.811	-762	-554	16.495	
Gyula	30.578	-391	+4346	-1413	+1211	34.533	-1413	+1211	34.331	
Mezőberény	12.645	+92	-889	-207	-49	11.848	-207	-49	11.592	
Mezőhegyes	8482	+391	-1457	-60	-256	7416	-60	-256	7100	
Mezőkovácsháza	7285	+180	-246	-196	-7	7219	-196	-7	7016	
Orosháza	33.438	+655	+2162	-956	-773	36.255	-956	-773	34.526	
Sarkad	12.005	+533	-747	-65	-768	11.791	-65	-768	10.958	
Szarvas	19.418	+170	+1020	-907	-767	20.608	-907	-767	18.934	
Szeghalom	9484	+1019	+201	+406	-648	10.704	+406	-648	10.462	
Városok összesen	241.660	+5889	+9475	-5119	-3399	257.024	-5119	-3399	248.506	
Községek	199.421	+3367	-22.902	-6667	-9838	179.886	-6667	-9838	163.381	
Megye összesen	441.081	+9256	-13.427	-11.786	-13.237	436.910	-11.786	-13.237	411.887	

gyökeresen megváltozott, és a természetes népmozgalom mérlege erősen negatívvá vált. A két időszakot összehasonlítva azt látjuk, hogy míg Békéscsabán a hetvenes években 3.077 többlet volt, az utolsó években 904 fő fogyás regisztrálható. Orosházán +566-tel szemben -956(!), Szarvason +170-nel szemben -907, Gyomaendrődön +171-gyel szemben -762. Csak Battonya fogy mindkét időszakban (477 illetve 498 fővel), így érthető, hogy a magas elvándorlással együtt lélekszáma 9.377-ről 7.385-re csökkent. Tiszteletreméltó kivételként egyedül Szeghalom népesedési mérlege maradt kedvező, az előző évtizedben 1.019, az utolsóban 406 fővel gyarapodott a város népessége.

A községek között is sok a nagy lélekszámú: Dévaványa 8.842, Vésztő 7.820, Kondoros 6.482, Füzesgyarmat 6.372 lakosú, s csupán egy kis falu van, a napjainkban keletkezett Újszalonta 158 fővel. Ám a községek közül csak kettőnek nőtt a tényleges lélekszáma: Szabadkígyóse 279 és Újkígyóse 159 fővel. A többiben vagy a természetes szaporodás volt negatív, vagy az elvándorlás szívtá el népességüket, vagy mindkettő.

Osszességében a 62 község közül csak 12-ben szaporodott, 50-ben fogyott a népesség, hatban volt bevándorlás, 56-ból elvándoroltak a lakosok — helyenként igen sokan. A legtöbben Dévaványáról költözték el (840 fő), népesedése az elmúlt 20 évben rendkívül kedvezőtlenül alakult: lakosságszáma 1970 és 1990 között 10.676-ról 8.842-re csökkent. Hasonló mértékben fogy több más helység népessége is, például Kamut 1942 lakosából 1990-re csupán 1292 maradt. Sajnálom, hogy helyhiány miatt nem sorolhatom tovább a megfigyelt helységeket, adataik a népszámlálási kötetekben megtalálhatók.

BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN

KÖVETKEZŐ MEGYÉNK HÁROM RÉSZBŐL TEVŐDIK ÖSSZE: a teljes egészében megmaradt Borsod megyéből, valamint az egykori Abaúj-Torna és Zemplén megye Trianonban leamputált déli részeiből. A három rész korántsem forrt össze, népesedési sajátosságai is különbözőek. Mintha a két Borsodhoz csatolt megye máig mostohagyerek maradt volna: az iparosítás Miskolc-Diósgyőr, Ózd környékén, a Sajó és Tisza völgyében hozott létre munkaalkalmat jelentő városi településeket, a Bodrog és főleg a Hernád mellé már semmi nem jutott. De az egykor Zemplén megyéhez tartozó népesebb, kedvezőbb adottságú területek (szőlőtermelés) még csak eltengezőnek, a legnagyobb veszélybe a Hernád és Sajó közt elterülő Cserhát és az Aggteleki-karszt eredendően kis népességű falvai kerültek. Ezt a területet a mesterségesen meghúzott új határ elvágtá eredeti központjaitól, Kassától és Rozsnyótól, a túloldalra került magyar testvérfalvaktól, s távol kerülve a főbb közlekedési út- és vasútvonalaktól, szinte halálra ítéltetett.

HÁROM FALU MÁR A KIHALÁS, az agonizálás utolsó periódusába került. Jegyezzük meg: Gagypáti 19, Tornakápolna 22, Sima 24 lakosú. A 0-17 korévben egyik faluban sincs gyerek, 18 év alatt egyetlen gyermek sem született. Tornakápolna legfiatalabb lakosa a 35-39 évesek korcsoportjába tartozik, utána egy 50-54 éves, négy 55-59 éves és tizenhat 60 éven fölül van. Nem sokkal jobb Gagypáti kormegoszlása sem: 2 fő volt 30-34 éves, egy 45-49, egy 55-59 és tizenöt hatvan éven felüli, végül Sima 24 lakosából 19 volt 60 évnél idősebb ember — azóta mindegyik négy évet öregedett.

Apáti az ABA nemzetség birtokaként 1256-ban már föltűnik Györffy György Árpád-kori történeti földrajzában, így ha 1996-ra végképp elenyézik, fejfájára rá lehet írni: ÉLT 740 ÉVET. De hasonlóan régiek a többi települések is, amelyeknek sorsa szintén beteljesedett, hiszen a három falu történetének illetén alakulása nem különleges, egyedi eset. Mellettük, közvetlen közelükben a halódó, magárahagyatott, tönkretett falvak hosszú sora mutatja, hogy viszonylag nem nagy kiterjedésű országunk e szomorú csücskéről az elmúlt évtizedek centralizált hatalma teljesen megfeledkezett. Terezsténye 44 lakos, Debréte 43, Keresztéte 47, Tornabarakony 54, Perecse 61, Nyésta és Becskeháza 77, Litka 80, Pamlény 95, Varbóc 97 lakos — soha nem hallott falunevek, senkinek nem jut eszébe, hogy törődjék velük, hogy szót ejtsen értük. S mellettük, tovább, a száznál alig több lakosúak: Égerszög 105, Kány 117, Gömörszőlős 119, Árka 126, Viszló 129, Imola 130, Abaújalpár 132, Szakácsi 130, Kiscséc 138, Abaújlak 143, Abaújszolnok 143, Hegymeg 145, Alsógagy 146, Galvác 150 lakossal. (Elhelyezkedésüket a túloldalon látható térkép szemlélteti.) A népesség csökkenése az utolsó évtizedekben gyorsult fel, amint a 100 lelken aluli helységek adatai bizonyítják (3. táblázat).

Annak ellenére, hogy a legtöbb helységben már 1910 és 1930 között is jelentős elvándorlás volt, a természetes szaporulat pozitív eredménye következtében akkor még gyarapodtak. A nagy arányú csökkenés az elmúlt évtizedekben következett be, amikor a növekvő elvándorlással párhuzamosan, az előregedett népesség népmozgalma egyre nagyobb fogyást mutatott.

Nem esett eddig szó néhány, a Zempléni hegységbe települt apró faluról, amelyek a kedvezőtlen körülmények között az utóbbi évtizedekben ugyancsak elsorvadtak. Ezek Sima és Abaújalpár közelében Mogyoróska 94 és Regéc 123, a Sompatak mellett Nagyhuta 128, A Bózsva patak mellett Filkeháza 121 lakossal.

De erősen megfogyatkozott több népesebb helység is, egyik-másik lakossága 1970 és 1990 között felére fogyott. Ilyen a Csereháton Csenyéte, ahol 1970-ben még 528 lélek élt, ma 261, miután 1970 és 1979 között 218, 1980 és 1989 között 116 lakosa hagyta el szülőfaluját és költözött a városokba, vagy ki tudja hová. Hidvégárdó népességének száma ugyanezen idő alatt 1.065-ről 689-re, Tornaszentjakabé 495-ről 279-re, Tomor falué 420-ról 284-re apadt. De megindult a fogyás a Hernád és a Tisza völgyében is, mint azt 4. táblázatunk mutatja.

3. táblázat: 100 lelken aluli helységek népessége B-A-Z megyében

Helység neve	lakosság száma					term. szap.	vánd.
	1910	1930	1970	1980	1990	1980-1989	
Gagyapáti	123	147	71	33	19	-7	-7
Tornakápolna	141	166	113	51	22	-11	-18
Sima	187	193	78	42	24	-10	-8
Debréte	216	208	105	60	43	0	-17
Teresztenye	169	181	107	72	44	-10	-18
Keresztéte	144	174	120	79	47	-9	-23
Tornabarakony	266	261	189	110	54	-20	-36
Percse	244	260	174	92	61	-9	-22
Nyésta	218	221	150	101	77	-7	-17
Litka	168	250	191	135	80	-26	-29
Becskeháza	228	217	149	107	77	-16	-14
Pamlény	379	426	234	136	95	-35(!)	-6
Varbóc	285	307	254	161	97	-31(!)	-33

4. táblázat:

1000 fő alatti települések népessége B-A-Z megyében 1970-1990

Helység neve	lakosság száma			term. szap.	vánd.
	1970	1980	1990	1980-1990	
Fony	681	487	261	-41	-78
Göncruszka	1144	931	726	-48	-157
Hernádbüd	356	252	188	-28	-36
Hernádcéce	488	328	240	-49	-39
Hernádkércs	570	441	340	-51	-50
Pere	818	609	476	-18	-115
Telkibánya	1066	845	698	-84	-63
Tiszabólna	1048	799	630	-102(!)	-67
Tizacsermely	1125	850	665	+28	-213(!)
Tiszadorogma	894	623	524	-27	-72

KÉZENFEKVŐ VOLNA A MAGYARÁZAT, hogy a nagyméretű elvándorlás a falvakból a megye városai felé irányul, ahol számos ipartelep létesítésével új városok nőttek ki a földből. Csakhogy a statisztikai adatok nem ezt mutatják: Miskolc népességének száma 1980 és 1990 között 13.148 fővel csökkent az elvándorlások miatt, és a többi 13 város közül csak Encs és Tokaj gyarapodott beköltözések útján. Ózd 5.991, Kazincbarcika 4.178 lakost veszett tíz esztendő alatt, és a városok vándorlási különbözete nagyobb hiányt mutatott a községeknél: míg az előzők 29.927 fővel fogytak, a községekből 26.053 lakos távozott el.

Érdekes jelenség, hogy ugyanakkor a városok közelében fekvő községek népességének száma néhány esetben jelentős bevándorlási többletet mutat: Felsőzsolcára 446, Hejőbábára 322, Mályiba 685, Sajószögedre 417, Arnótra 3452, Hernádkakba 214 új lakos érkezett. Így ezek közül kerülnek ki a megye szaporodó települései. Az élen Arnót áll, amely 1970 és 1990 között csaknem megkétszerezte népességét (1.155-ről 2.082-re növekedett), de jelentősen megugrott Felsőzsolca (5.078-6.939), Mályi (2.102-3.353), Sajószöged (1.193-1.964) lakosságának száma is. Rajtuk kívül pozitív mérleggel zárt még Alsózsolca, Borsodszirák, Forró, Gesztely, Halmaj, Hejőbába, Hernádkak, Hernándnémeti, Hollóháza, Kistokaj, Onga, Pálháza, Szirmabesenyő és Tiszaluc.

Míg a községek az utolsó tíz esztendőt összességükben 924 fogyással zárták, a városokban 9.398 főnyi növekedés tapasztalható és ez a megye mérlegét is pozitívrá billenti. Mindössze három városban múlták fölül a halálozások a születéseket: Sárospatak 74, Mezőkövesd 84 lélekkel fogyott, Tokaj azonban egészen katasztrofális mértékben: 1970-1979 között 458, 1980-1989 között 758 fővel csökkent s így hiába volt jelentős beköltözés (egyszer 534, legutóbb 639 fő), népességszáma mitsem növekedett. A legnagyobb gyarapodást Kazincbarcika tudja fölmutatni, ahol az utolsó évtizedben 3.587 fő természetes szaporulat volt, ami 9,6%-nak felel meg s kétségtelenül kiváló eredmény (ha nem is éri el az előző tíz év eredményét, amikor 28.327 lakosára a 4.438 főnyi természetes szaporulat 15,8%-os növekedésnek felelt meg.) Míg azonban 1970 és 1979 között az újonnan létesített város népessége még beköltözésekkel is növekedett (+4.483 fővel), 1980 után már megkezdődött hanyatlása és 4.178 lakosa mást keresthetett.

Úgy tűnik föl tehát, hogy a megye városfejlesztési lehetőségei 1980-ban elérték a felső határt és azóta megindult visszaesésük. Ezt mutatja be a következő adatsor, amely a városi népesség számát 1970 és 1990 közt mutatja be (5. táblázat).

A számsort két részre bontva megállapítható, hogy míg a városi lakosság számának 1870-1941 közötti nagy arányú emelkedését a községek szerényebb fejlődése kísérte, 1949 és 1980 között már csak a falusi lakosság rovására tudták növelni lélekszámukat. A Diósgyőrrel és több más községgel megnövelt területű Miskolc népességszáma 1870 és 1980 között csaknem kétszeresére nőtt, de ennél is

5. táblázat: Borsod-Abaúj-Zemplén megye városainak népessége (1870-1990)

Városok neve	Népesség száma									
	1870	1910	1941	1949	1970	1980	1990			
Miskolc	31.061	76.804	115.397	109.841	181.398	208.103	196.442			
Edelény	6115	5960	7011	7323	11.656	12.606	12.140			
Encs	2119	2620	3545	3585	4515	5759	6356			
Kazincbarcika	2438	3256	4456	5084	28.327	37.446	36.855			
Leninv. (Tiszapalkonya)	1327	1367	1363	1349	11.033	18.677	18.685			
Mezőkövesd	9324	17.348	20.988	18.228	17.635	18.426	18.124			
Ózd	5809	15.897	26.403	30.307	45.765	48.466	43.592			
Putnok	2879	3863	4560	5175	7206	7404	7318			
Sajószentpéter	3141	5079	7321	7455	14.126	14.341	13.370			
Sárospatak	7770	10.459	14.143	13.644	14.540	15.320	15.062			
Sátoraljaújhely	11.579	21.576	20.303	17.116	19.336	20.928	19.105			
Szerencs	2406	6772	8467	7813	9328	10.094	10.247			
Szikszo	3796	4678	5570	5589	6443	6422	6106			
Tokaj	5012	5105	5903	5074	5301	5477	5358			
Városok összesen	94.776	180.784	245.430	237.583	376.609	429.469	408.940			
Községek	287.488	332.409	387.676	393.038	403.307	379.999	353.023			
Mege összesen	382.264	513.193	633.105	630.621	779.916	809.468	761.963			

nagyobb volt a nehézipar egyik központjává fejlesztett Ózd nyolcszoros, és a két mesterségesen várossá emelt, Tiszaszederkény 14-szeres és Kazincbarcika 15-szörös növekedése. E négy város 1949 és 1980 között közel 170.000 fővel gyarapodott, míg a falvak vesztesége 13.000 fő volt, jóllehet akkor még volt természetes szaporulatuk az elvándorlók pótlására.

UGYANAKKOR A MEGYE KÉT RÉGI VÁROSA: az egykori Zemplén megye székhelye, Sátoraljaújhely és fontos kulturális központja, Sárospatak 1870 óta mintegy kétszeresére nőtt csupán. Újhelyt a határ fojtotta meg (1910-ben több lakosa volt mint 1990-ben) Patakon viszont valószínűleg az a törvény érvényesült, hogy a kultúrából sajnos nem lehet megélni. Encs, Putnok, Szerencs, Szikszó és Tokaj pangó vagy fogyó számsoraiból ezúttal is azt lehet kiolvasni, hogy várossá emelésük korai volt.

A megye adatainak végső summázata szemléletesen bizonyítja, hogy Magyarországot nem lehet a vas és acél országává tenni, az ilyen irányú fejlesztés eltékozolt milliárdjai végül is azt eredményezték, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye népessége az egész országban a legnagyobb mértékben, 55.952 lakossal fogyott az utolsó évtizedben, a csőd miatt ennyi embert sodortak el a vándorlások meg-megújuló hullámai. S hiába volt az országban számszerűleg második a természetes szaporulata, valamennyi megyénél messze nagyobb mértékben fogyatkozott meg népessége.

CSONGRÁD

Csongrád megyében mindössze 59 település van, 7 városában lakott 1990-ben a népesség 73%-a. A helységek általában népesek, a legkisebbnek, a tanyaközpontból faluvá alakult Kövegynek is 476 lakosa van. De még a községek közt is akad három 5000-en felüli: Mindszent 7.668, Sándorfalva 6.933 és Szegvár 5.2600 lakossal, további 11-nek 3.000 és 5.000 között van a népessége. A városok közül Szegednek 175.301, Hódmezővásárhelynek 51.180 fő a lakónépessége, míg az újonnan várossá előlépett Kisteleknek csak 7.886, Mórahalomnak 5.532. (Az ember elmélázhat, miért és hogyan lett ez utóbbiból város? 1910-ben még csak „kapitányság” volt a Szeged-környéki tanyavilágban.)

A megye népessége a természetes szaporodás erősen negatív mérlege következtében jobban fogy, mint az elvándorlások miatt (-12.214, illetve -5.244 lélek), ennek következtében az 1980. évi 456.300 főről 438.842-re esett vissza. Ezúttal a városok sem kivételek, egyedül Szegednek volt enyhe természetes szaporulata (518 lélek) és vándorlási nyeresége (3.989 lélek), a többi városé egytől egyig fogyott. A természetes szaporodás mérlege a legkedvezőtlenebb Makón (-1.732) és Csongrádon (-1.420), a vándormozgalomé Hódmezővásárhelyen (-2318) és Szentesen (-1.923) volt, végül a két tényező együttes hatása miatt a legnagyobb mértékben Hódmezővásárhely népessége fogyott, összesen 3.306 fővel, majd Szentes következett 2.426 fővel.

Sajnos, a községek sem tudták a városok veszteségeit pótolni. A természetes népmozgalom csupán 4 faluban hozott pozitív eredményt, 48-ban több volt a temetés, mint a keresztelő. Nagyon sok Nagymágocs fogyása, ahol 4.090 lakosból 831 volt a csökkenés. Mindszenten 431 lakossal, Apátfalván 374 lakossal lett kevesebb a népesség. Riasztó a megyei végeredmény is: Csongrád megyében az élveszületések aránya 11,6%, a halálozásoké 14,3% volt, a fogyás tehát 10 év alatt 2,7%.

Márpedig ezekbe a tönkretett mezőgazdasági viszonyokkal rendelkező falvakba — amíg a határok zárva vannak — újabb beköltözőket ugyan hiába várunk, akik ellensúlyozzák a népességszám fogyását. Mindössze 10 község tud valamelyes növekedést fölmutatni, 42-ből kisebb-nagyobb mértékben elvándorolt a népesség. Ily módon Ásotthalom fogyott legjobban (677 fővel), míg a legtöbb új lakos Sándorfalvára érkezett (666 fő). A viszonylag nagy népességű falvakat persze egyelőre nem fenyegeti az elnéptelenedés, de egyik-másik már veszélyesen előregedett.

FEJÉR

MINTHOGY BETŰREND SZERINT HALADUNK, Fejér megye adatai következnek, amely nemcsak kilométerekben esik messzire az előző megyéktől, adatai is gyökeresen mások. Csongráddal ellentétben pozitív a szaporodás mérlege, Borsod-Abaúj-Zemplén megyével összehasonlítva pedig sokkalta kisebb az elvándorlók száma s bár valamennyi törvényhatóságunkkal megegyezően ennek a megyének a népessége is fogyott a nyolcvanas években, a csökkenés aránylag csekély, 1112 fő. S már ennek is örülnünk kell!

A szaporulat elsősorban a városoknak köszönhető, mind a 6 város többlettel dicsekedhetik, különösen jó Székesfehérvár és Dunaújváros mérlege, de Mór 757 főnyi szaporulata sem lebecsülendő. A városok adatait a 6. táblázat tartalmazza.

Meg kell jegyezni, hogy a megye területén évszázadokon át tulajdonképpen mindössze egy szabad királyi városi rangot viselő hely volt, Székesfehérvár, a többiek kis népességű és jelentőségű mezővárosok voltak, vagy pedig mesterségesen duzzasztották várossá, mint Dunapenteleiből Dunaújvárost. Ez sajátos tünete a magyar várossűrűségnek és nem bizonyít fejlett urbanizmust — bár itt is közrejátszottak a történeti fejlődés akadályai a török hódoltság időszakában.

Végre a községek között is több növekvő lélekszámú akad: összességében a 98 helységről 38-ban mutattak ki természetes szaporodást. Ennek eredményeként a megyében az élveszületések aránya 1980-1989 között 13,4%, a halálozásoké 12,1%, a természetes szaporulat 1,3% volt. A legtöbb helység népessége mindössze néhány fővel növekedett, csak a nagy alapnépességű Ercsiben nőtt 206, Pusztaszabolcson 126 lélekkel. Ezzel szemben egyik-másik falu megfogyatkozása ijesztő mértéket ölt, az élen Mezőszilással, ahol 397 fővel fogyott a népesség száma, de a születetteknél sokkal többen

6. táblázat: Fejér megye városainak népessége (1970-1990)

Városok neve	Lakónépesség			term. szap. 1980-1989	vándormozg.
	1970	1980	1990		
Székesfehérvár	79.064	103.571	108.958	+3894	+1493
Bicske	11.769	12.868	12.305	+121	-684
Dunaújváros	45.129	60.736	59.028	+2778	-4486
Gárdony	6394	7099	8273	+156	+1018
Mór	11.979	13.620	14.838	+757	+461
Sárbogárd	12.859	12.765	13.115	+312	+38
Városok összesen	167.194	210.659	216.517	+8018	-2160
Községek összesen	225.317	211.081	204.111	-2399	-4571
Fejér m. összesen	392.511	421.740	420.628	+5619	-6731
Városi népesség	42,6%	49,9%	51,5%		
Községi népesség	57,4%	50,1%	48,5%		

haltak meg Polgárdiban (-331), Gánton (-324), Perkátán (-210) és Előszálláson is (-203).

FEJÉR MEGYÉBEN IS AKAD EGY HALÓDÓ KÖZSÉG: Bakonykúti 112 lakosával, akiknek több mint fele (74) 50 évnél idősebb, ahol a 18 éven aluliak 15 korévében nem született egyetlen gyerek sem. A falut a németek kitelepítése tette tönkre, hiszen 1930-ban még 346 lakosa volt. Valószínűleg ez okozta Etyek, Gánt, Nadap, Ujbarok és Vértesboglár lélekszámának nagy arányú visszaesését is. (Gánté például 1946 főről 827-re apadt.)

Általában azonban a megye helységeiben a népességszám nem csökkent lényegesen, mert az elvándorlást a természetes szaporulat némileg enyhítette. Egyébként is vannak jelentős lélekszámú helységei, mint Ercsi (7.507), Enying (7.150) és Polgárdi (5.838) lakossal. A leggyorsabb iramban Nagyvenyim fejlődik, ahová az utóbbi tíz esztendőben 826 lakos költözött s így lakosságszáma 2.521-ről 3.367-re emelkedett. Ugyancsak nőtt (Gárdonyhoz hasonlóan) a tónak nevet adó Velence, míg az ellenkező végetlet Ercsi képviseli, ahonnan 711 lakos állt odébb. Vészesen fogy Beloianisz is (1970 és 1990 között 1.525-ről 1.087-re), lehetséges, hogy a görög lakosság repatriálása miatt. (A görögül beszélők száma a megye területén mindenestre már csak 456 volt.) A statisztikai adatok szerint többszáz ember vett vándorbotot a kezébe számos más helységből is. A külső szemlélő meglehetősen értetlenül áll ez előtt az általános belső népvándorlás előtt. Hiszen semmi nem indokolja, hogy e látszólag kedvező fekvésű, Budapest és több más, jelentős iparral rendelkező város közelben lévő helységből tömegesen elköltözzenek az embe-
rek. (Szabadhidvég 302, Enying 299, Pusztavám 276, Alcsut 261, Igar 246 fővel fogyott stb...) A városoknak általában a beköltözések útján is növekedett a népessége, Székesfehérvár (+1.493) mellett főleg az üdülőtelepből nemrég avanszált Gárdony népessége lett 1.018 pihe-
nést keresővel nagyobb. Az enyhe többletet azonban elsöpörte Dunaújváros nagy arányú fogyása, ahonnan a nehézipar válsága miatt 4.486 ember költözött el 1980-1989 között.

Összefoglalásul megállapítható, hogy az eddig tárgyalt megyék közül még Fejér megye nyújtja a viszonylag legkedvezőbb adatokat: itt legalább van némi természetes szaporulat, pozitív valamennyi város és 38 község mérlege, az elvándorlás sem öltött túlzottan nagy méreteket. Ez az eredmény valószínűleg központi fekvésének köszönhető, hiszen ez a megye valóban az ország szívében terül el.

GYŐR-MOSON-SOPRON

A betűrendben következő Győr-Moson-Sopron megye földrajzilag nem határos Fejér megyével. A három, Trianonban és Párizsban megcsonkított megye közül Győr vesztette a legkisebb területet: az etnikai elv figyelmen kívül hagyásával hat, a Dunától északra, a Csilliközben fekvő színmagyar községet csatoltak Csehszlovákiához (Ballony, Csilizradvány, Kulcsod, Medve, Nyárad, Patas, Szap),

hogy a Duna legyen az országokat elválasztó természetes határ. Jóval többet veszített Moson megye, amelynek mintegy felét Ausztriához, három helységét pedig (Dunacsun, Horvátjárfalu, Oroszvár) 1945 után Csehszlovákiához csatolták, hogy Pozsonynak a Dunától délre hídfőt alkossanak. Ezúttal nem volt fontos a természetes határ s azzal sem törődtek, hogy a helységeknek nem volt szlovák lakossága. Az egyesített megyébe Sopronból került a legtöbb helység, annak ellenére, hogy területének egyharmadát Ausztriának adták. (Két magyar falu kivételével németek és horvátok által lakott helységeket.)

Így ma összesen 172 helységből áll, ebből 1990-ben 5 volt város és 167 község. Az együvé került három egykori, gyakran rivalizáló megyeközpont közül a második világháború után Győr fejlődött a leggyorsabban (ahogy Sopronban mondják, gyakran az ő rovásukra). Mindkettő természetes szaporodása pozitív, és kedvező előjelű vándorlási különbözetük is, arányaiban azonban Győr növekedése jóval nagyobb, mint Soproné (5191 illetve 247). Érdekes, hogy mind az öt városban nagyobb a születések száma, mint a halálozásoké, természetes következményeként a beköltöző fiatalokú népesség nagyobb szaporaságának. Ugyanakkor Csorna, Kapuvár és Mosonmagyaróvár népessége az elvándorlások miatt már megfogyatkozott (Csornáé csak 12 fővel, de Moson megye egykori székhelye már 915 lélekkel). Ennek ellenére Kapuvár kivételével nőtt a városok lakónépessége.

SAJNOS, A FALVAK TÖBBSÉGÉBEN már mind a természetes szaporulatot, mind a vándorlási különbözetet tekintve veszteséggel zárt a megye: az elsónél 2545, a másodikban 8217 volt a csökkenés. Minthogy azonban a városok természetes szaporulata 3877 lélek volt, a megye végső mérlege e tekintetben pozitív, népességszáma 1332 fővel gyarapodott. Az elvándorlók közül föltételezhetően 3269 lakos Győrt választotta, ezért a megye vándorlási vesztesége sem túlzottan nagy: népességének száma 1980-1989 között 6034 fővel fogyott.

A részletek persze ezúttal sem túlzottan szívderítőek. A községek közül 49-nek volt természetes szaporulata, ötben ugyanannyian születtek, mint ahányan meghaltak, 113-ban azonban fogyott a népesség. Még rosszabb a vándorlási statisztika: mindössze 27 községnek volt kedvező mérlege, 140-ben az elvándorlások következményeként csökkent a népességszám. Így azután a falvak többségének fogyott a népességszáma, s egyik-másik kritikus helyzetbe került. Különösen reménytelennek látszik Csér helyzete (Sopron m. csepregi járásában volt egykoron), ahol az elmúlt 18 esztendőből 12-ben egyetlen gyerek sem született, hatban pedig mindössze 1-1. Nem csodálható, ha lélekszáma 1970 óta 120-ról 63-ra csökkent. Rajta kívül az utolsó évtizedekben még 4 falu népességszáma esett vissza száz fő alá: Cakóháza (81), Vadosfa (92), Gyalóka (97) és Mérgecs (97). Valamennyinek kétségbeejtően rossz a kormegoszlása: a 0-17 korévből Gyalókán 10, Mérgecsen 9, Vadosfán 6, Cakóházán 4 évben nincs egyetlen gyerek sem. De hasonlóan kevés az újszülött a 142 lakosú Ebergőc és a 151 lakosú Rábasebes községben, ahol 8-8

korév hiányzik, az utóbbiban már egyfolytában 5 esztendeje nem született egyetlen gyerek sem. Így azután teljesen eltorzult e falvak korösszetétele.

EZEK A SZÁMOK ELŐREJELZIK A FALVAK PUSZTULÁSÁT. De gyakran nagyon alacsony a születettek száma viszonylag népesebb helységekben is. Így 1989-ben, az utolsó vizsgált évben csak 1 gyerek született a 264 lakosú Kisbaboton, 2-2 pedig Tárnokréti (254), Hidegség (308), Pusztacsalád (326), Sobor (342), Pinnye (352 lakos) községben is. Összességében tíz év alatt a népesség fogyása számszerűleg a legnagyobb Töltéstava községben volt (-259), utána Szil (-140), majd Zsira (-130) következett.

Egészen rendhagyók Nagylózs adatai. Itt 1970-ben 1119 lélek élt s 1970-1979 között 104 volt a születések, de 466 a halálozások száma, ám ugyanakkor 281 volt a beköltöző. Majd 1980-1989 között 76 születés mellett 674 halálozást anyakönyveztek, míg a községbe 378 új lakos érkezett. A rejtély megoldása, hogy Nagylózson öregek otthona működik, annak lakói közül kerül ki a sok halálozás, majd a helyükbe érkezők adják a beköltözők magas értékeit. Minthogy az ún. intézeti háztartások statisztikai számbavétele egy-egy helység keretein belül történik, az ott lévő kórházak, menhelyek, gyerekotthonok vagy laktanyák másutt is okozhatnak hasonló torzításokat.

Vannak azonban a megye területén növekvő népességű helységek is. Arányában és abszolút számot tekintve is a legnagyobb Ikrény községben tapasztalható, melynek lélekszáma 1970 óta 987-ről 1421-re (+434) emelkedett, de ugyancsak jelentős a növekedés Enese (1.238-ról 1.604-re, +366) és Abda (2.403-2729, + 326) esetében is. Fölfutásukat alighanem főleg a Bécsbe vezető műút mellett kialakult, mindenféle árut kínáló sátrakból álló „vásárosoknak” köszönhetik. Hasonló gyarapodást csak Nagyszentjános tud felmutatni (lakosság száma 427 fővel 1.421-ről 1.848-ra emelkedett), ezúttal Győr közelségének eredményeként. Szerényebb a Sopron mellett fekvő Magyarfalva (azóta ismét Harka) növekedése (+174 fő).

A növekvő és haladó községek területi megoszlásában nem figyelhetők meg törvényszerűségek. Kétségtelen azonban, hogy a XX. századi gyors ütemű városfejlődésnek elsősorban a kisebb helységek esnek áldozatul. Az elmúlt húsz esztendőben több mint felére csökkent Maglóca (261-122) és Gyalóka népességszáma (212-97), de ehhez közel áll a száz fő alá bukó többi helység veszteségének nagysága is. Több másik, alacsony lélekszámú falu is vészes gyorsasággal halad a kipusztulást jelző küszöb felé: Sobor 569-ről 342, Répcevis 590-ről 382-re, Und 523-ről 393-ra fogyott. *(folytatjuk)*

DÁVID ZOLTÁN

ROBERT COMBAS: GUERNICA FOIE POULET; 1987.
AKRIL, VÁSZON; 188x245 CM; LUDWIG MÚZEUM, BUDAPEST